

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης

Στέλιος Παναγιωτάκης

Πίνακας Περιεχομένων

- Θέμα/Περίληψη σελ.1
- Το Σύνταγμα και οι θεμελιώδεις αρχές σελ.2
- Η συμβολή της γαλλικής επανάστασης στην νέα πραγματικότητα σελ.3
- Νομική Επιστήμη και συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα σελ.4
- Η φιλελεύθερη ατομικιστική αρχή σελ.4
- Ποσότητα και ποιότητα σελ.5
- Κοινωνικό Κράτος και κοινωνικός ανθρωπισμός σελ.6
- Η ανθρώπινη αξία ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης σελ.6
- Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια στον Θεμελιώδη Νόμο της Βόννης σελ.7
- Η ανθρώπινη αξία και οι διαφορές της απο την ανθρώπινη αξιοπρέπεια
σελ.7
- Η ανθρώπινη αξία ως «γένος» και ως «είδος» σελ.7
- Η καταστατική αρχή ως κατεύθυνση ερμηνείας και ως δικαιοσύνη σελ.8
- 25Σ §1 εδαφ. Γ' σελ.9
- Η βαρύτητα της καταστατικής αρχής στην σύγχρονη έννομη τάξη σελ.10
- Βιβλιογραφία/Πηγές σελ.11

Το Θέμα: Θέμα της εργασίας είναι το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης. Στην εργασία αυτή γίνεται λόγος για την εξαιρετη θέση που η αρχή αυτή κατέχει στο δικαϊκό οικοδόμημα, καθώς επίσης και για την φύση της ανθρώπινης

αξίας, αλλά και την νομική της κατοχύρωση, ως αποτέλεσμα μίας γενικότερης δικαιοσύνης μεταβολής.

Περίληψη: Το Σ είναι το ανώτατο κείμενο ενός κράτους. Το ελληνικό Σύνταγμα ανάγει το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας σε καταστατική αρχή τη έννομη τάξη. Η πραγματικότητα η ίδια εγκατέλειψε την ατομικιστική αρχή της έννομης τάξης, δημοκρατικοποιούμενη. Η δικαιοσύνη τάξη, επηρεαζόμενη από την συνταγματικο-πολιτική πραγματικότητα, υιοθέτησε τον σεβασμό/προστασία της ανθρώπινης αξίας, την οποία και εξειδικεύουν τα σχετικά συνταγματικά δικαιώματα. Με την ενοποίηση της έννομης τάξης και τον «υπερκλαδικό» πια χαρακτήρα του Συντάγματος, η καταστατική αρχή εφρμόζεται και στον κλάδο του ιδιωτικού δικαίου. Σε τελική ανάλυση όμως, η μεταβολή της έννομης τάξης είναι συνεχής, με το κοινωνικό κράτος να εξακολουθεί να δημοκρατικοποιείται.

Το Σύνταγμα και οι θεμελιώδεις αρχές

Το ίδιο το συνταγματικό κείμενο ειδικά, και γενικότερα το συνταγματικό δίκαιο είναι από τις πιο ευαίσθητες δικαιοσύνης περιοχές της έννομης τάξης. Το Σ είναι το πιο βασικό και θεμελιώδες κείμενο που παρουσιάζει η έννομη τάξη, με νομική ακτινοβολία καθολική και ανώτερη οποιουδήποτε κανόνα (κοινού) δικαίου. Γι'αυτό ακριβώς Το Σ οφείλει να δίνει τις ορθότερες δυνατές κατευθύνσεις, προκειμένου οποιοσδήποτε υποσυνταγματικός κανόνας δικαίου να ευθυγραμμίζεται με αυτές τις κατευθυντήριες γραμμές.

Το Σ, στο γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας που περιγράφηκε ανωτέρω, διέπεται από ορισμένες «θεμελιώδεις αρχές». Οι αρχές αυτές γίνονται αντιληπτές με δύο τρόπους, την τυπική και την ουσιαστική τους διάσταση (corpus – animus, αντίστοιχα).¹

Σχετικά με την τυπική τους διάσταση, οι αρχές αυτές χαρακτηρίζονται για την τυπική τους ανωτερότητα, για την αυξημένη τυπικά ισχύ τους. Το ζήτημα συνδέεται με το φερόμενο ως «Σύνταγμα μες στο Σύνταγμα»(

---

¹ Βλ. Δημητρόπουλο, *Γενική Συνταγματική Θεωρία*, σελ.102 §§ 205 και 206

συνταγματικές διατάξεις δηλαδή με αυξημένη τυπική ενέργεια έναντι άλλων διατάξεων του συνταγματικού κειμένου).Επειδή όμως στη νομική επιστήμη γενικά είναι παραδεκτή η (τυπική πάντα) ισοδυναμία των συνταγματικών διατάξεων, τυχόν περαιτέρω ενασχόληση με το ζήτημα φαντάζει μάλλον περιττή.

Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με την ουσιαστική διάσταση των «θεμελιωδών αρχών».Υπάρχουν διατάξεις μέσα στο Σύνταγμα οι οποίες είναι ανώτερες απο άποψη περιεχομένου, «ουσίας» δηλαδή.Τέτοιες διατάξεις είναι λ.χ. η κατοχυρωμένη αρχή της λαϊκής κυριαρχίας ή το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας.Οι αρχές αυτής της «τάξεως» , θεωρούνται (και πρέπει να θεωρούνται) ανώτερες, ισχυρότερες, μεγαλύτερου βεληνεκούς, από σημασιολογική σκοπιά, αναφορικά με το περιεχόμενο, το *animus* της διαταξης.Εκ των πραγμάτων καθίστανται ανώτερες, ακριβώς γιατί η ρυθμιστική τους ύλη διαθλά μια διαχρονικότητα, η οποία δεν εκφράζεται σε άλλες διατάξεις.Υπάρχει μάλιστα η δυνατότητα,να μιλάμε για «Σύνταγμα μες στο Σύνταγμα»,από άποψη συστηματοποίησης όμως μόνο· τονίζεται πως κάνουμε λόγο για ανωτερότητα συνταγματικών διατάξεων έναντι άλλων, σημασιολογικά νοούμενη σε κάθε περίπτωση.

Η συμβολή της γαλλικής επανάστασης στην νέα πραγματικότητα

Όσον αφορά την θεμελιώδη αρχή του «απαρβίαστου της ανθρώπινης αξίας», έχει αναχθεί σε «καταστατική αρχή της έννομης τάξης».Πριν διακρίνουμε της μερικότερες εκφάνσεις της, χρήσιμη φαίνεται μία συνοπτική αναδρομή στο πώς αυτή καθιερώθηκε.

Η γαλλική επανάσταση συντέλεσε με μοναδικό τρόπο στην δύση μίας νέας εποχής.Οι αλλαγές που προκάλεσε γίνονται νοητές σε κάθε επίπεδο της ανθρώπινης συμβίωσης (κοινωνικός, οικονομικός, πολιτικός και πολιτειακός χώρος).Η επανάσταση εγκαινίασε μία περίοδο αλληπάλληλων ανακατατάξεων κ επαναπροσδιορισμών πάσης φύσης.Η τότε ανερχόμενη ασική τάξη διεκδίκησε αυτονομία –για σήμερα, για τότε καθόλου- δικαιώματα.Η διεκδίκησή της την έφερε αναπόφευκτα σε σύγκρουση με το μοναρχικό, ολοκληρωτικό

καθεστώς. Η τελική της επικράτηση επαναπροσδιόρισε οριστικά και τον ρόλο του μονάρχη στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής αναγέννησης.

Νομική Επιστήμη και συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα

Παράλληλα με τα παραπάνω, υπογραμμίζεται η ιδιαίτερη σχέση της νομικής επιστήμης, και η διαλεκτική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ αυτής και της πραγματικότητας. Η νομική επιστήμη επηρεάζει φυσικά την πραγματικότητα/καθημερινότητα με τους νόμους που θεσπίζει, την διαμορφώνει σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ταυτόχρονα όμως, θα κάναμε λόγο για «επιστημονικό έλλειμμα» αν και η ίδια η νομική σκέψη δεν επηρεαζόταν ή –χειρότερα– αγνοούσε την συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα. Τεκμαίρεται με αυτόν τον συλλογισμό πως κάθε μεταβολή που παρατηρείται στην κοινωνική-πολιτική πραγματικότητα επηρεάζει την νομική σκέψη. Μεταβολή της πραγματικότητας και μεταβολή στην νομική επιστήμη βαίνουν παράλληλα, είναι δύο όψεις του ίδιου και του αυτού νομίσματος, αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλορρυθμίζονται (διαλεκτικός συσχετισμός).²

Η φιλελεύθερη ατομικιστική αρχή

Καθίσταται λοιπόν εύγλωττος ο τρόπος με τον οποίο κατέληξε μια «πραγματική», κοινωνικο-πολιτική αλλαγή (γαλλική επανάσταση) να μεταβάλει την πορεία της νομικής σκέψης. Προέκυψε έτσι σταδιακά, πριν την καταστατική αρχή του κοινωνικού ανθρωπισμού, η καταστατική αρχή του «ατομικιστικού φιλελευθερισμού».³ Σύμφωνα με το ατομικιστικό πρίσμα, είναι η ανεπαρκής, ημιτελής προστασία της ανθρώπινης αξίας, και κυρίως από την ιδιωτική εξουσία. Αυτό τηρήθηκε και κατά την αρχή που διείπε το κράτος δικαίου (πριν καθιδρυθεί βέβαια το κοινωνικό του «εκβλάστημα», η επέκτασή του, το «Κοινωνικό

---

² Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του *Σαρίπολου*, ο οποίος διακήρυττε ότι δεν υπήρχε κοινοβούλιο «υπό νομική έννοια» στην Ελλάδα πριν ΤοΣ του 1927. Κοινοβούλιο στην Ελλάδα όμως λειτουργούσε από το 1862. Το παράδειγμα είναι χαρακτηριστικό του λεγόμενου *νομικού θετικισμού*, νομικό δόγμα που κατά κανόνα αγνοεί την συνταγματικοπολιτική πραγματικότητα.

³ Βλ. *Δημητρόπουλο, Γενική Συνταγματική Θεωρία*, σελ 87, §175

Κρατος (Δικαίου)». Το (απλώς) Κράτος Δικαίου, υποχρεούτο μεν να σέβεται (τα συνταγματικά δικαιώματα που εξειδικεύουν) την ανθρώπινη αξία, όχι όμως και να την Προστατεύει από τυχόν ιδιωτικές αυθαιρεσίες.

Ποσότητα και ποιότητα

Η αναπόδραστη όμως δημοκρατικοποίηση του πολιτειακού πλαισίου οδήγησε σε περαιτέρω μεταβολές. Μικρές ποσοτικές αλλαγές συνέβαλαν σταδιακά σε μία γενικότερη, καθολικότερη ποιοτική μεταβολή (αυτο πρακτικο-νομικά μεταγλωτίζεται ως εξής: η συσσώρευση πολλών, π.χ. δημοκρατικότερων κανόνων δικαίου, νομοτελειακά οδηγούν σε μία γενικότερη μεταβολή της ουσίας της συγκεκριμένης πολιτειακής μορφής – οι αλληπάλληλες ποσοτικές μεταβολές καθιστούν το πολίτευμα να γίνει ποιοτικά πιο δημοκρατικό.) Οι μεταβολές αυτές χαρακτηρίζονται αναπόφευκτες γιατί κατά βάση συμφωνούν με την «φύση του πράγματος» («φυσικά» οδηγείται η κοινωνία σε δημοκρατικότερους τρόπους διακυβέρνησης).

Κοινωνικό Κράτος και κοινωνικός ανθρωπισμός

Στα πλαίσια αυτής της μεταβλητικής λειτουργίας της πραγματικότητας (άρα και της έννομης τάξης), το «ατελές» Κράτος Δικαίου δημοκρατικοποιούμενο, αρχισε να μεταβάλλεται σε «Κοινωνικό Κράτος»· η διαφορά έγκειται στο ότι το δεύτερο, σε αντίθεση με το πρώτο, υποχρεούται, όχι μόνο να σέβεται αλλά και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία και τα συνταγματικά δικαιώματα/υποχρεώσεις που την συγκεκριμενοποιούν και την εκφράζουν.⁴

Όλοι αυτοί οι παράγοντες από κοινού συνέτειναν στην διαμόρφωση του κοινωνικού ανθρωπισμού, ενα σύστημα δικαίου το οποίο ανάγει την ανθρώπινη αξία, εξασφαλίζοντας παράλληλα το «απαραβίαστο»

---

⁴ Βλ. Δημητρόπουλο, *Γενική Συνταγματική Θεωρία*, σελ.176 §338 (ορισμός κοινωνικού κρατους)

της αξίας αυτής, σε καταστατική αρχή της έννομης τάξης. Το Σύνταγμα ρητά εξασφαλίζει/διαφυλάττει το απαραβίαστο της ανθρωπίνης αξίας στην §1 αρθ. 2 του Συνταγματος : «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας.» Η συνταγματική ρύθμιση εγκαινιάζει μία νέα εποχή στον νομικό και κοινωνικό-πολιτικό κόσμο: αυτή του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Η ανθρωπίνη αξία ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης

Η ανθρωπίνη αξία ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης αποτελεί την βάση, το θεμέλιο του δικαιοσύνη οικοδομήματος. Σεβασμός στην ανθρωπίνη αξία σημαίνει σεβασμός στην ίδια την υπόσταση του ανθρώπου, στην προσωπικότητα της καθε μονάδας, (που άμεσα συνεπάγεται σεβασμό στην ανθρωπίνη αξία και συλλογικά, καθ'ότι το όλο-σύνολο αποτελείται από μέρη-μονάδες. Είναι παρ'όλ'αυτά κεφαλαιώδες να έχουμε κατά νού αρχικά τον σεβασμό στο ίδιο το άτομο.)

Άρρηκτα συνδέονται με την ανθρωπίνη αξία έννοιες όπως η ισότητα, η ελευθερία, η δικαιοσύνη κ.α. Τις γοητευτικές – πλην όμως, γενικότατες και αόριστες αυτές έννοιες, προσδιορίζουν και εκφράζουν με συγκεκριμένο τρόπο τα συνταγματικά δικαιώματα. (και ακόμη παραπέρα: οι κοινοί, υποσυνταγματικοί κανόνες δικαίου).

Η ανθρωπίνη αξιοπρέπεια στον Θεμελιώδη Νόμο της Βόννης

Αξίζει να σημειωθεί πως η καταστατική αυτή αρχή αποτέλεσε καινοτομία του (πολλάκις πρωτοπόρου άλλωστε) ομοσπονδιακού γερμανικού Συντάγματος. Ειδικότερα, ο Γερμανός συντακτικός νομοθέτης, απογοητευμένος από την πλήρη καταστρατήγηση της ανθρωπίνης αξίας από το εθνικοσοσιαλιστικό/χιτλερικό καθεστώς, και γενικότερα της καταπάτησής της, διαρκούντος του Β' Παγκοσμίου Πλέμου, οδηγήθηκε το σωτήριο έτος 1949 στην διακήρυξη και

κατοχύρωση του απαραβίαστου της «ανθρώπινης αξιοπρέπειας» στο γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγμα («Θεμελιώδης Νόμος της Βόννης»)⁵.

Η ανθρώπινη αξία και οι διαφορές της από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια

Την διάταξη ακολούθησε και το ελληνικό κείμενο. Είναι όμως χαρακτηριστική η ακόλουθη διαφορά: ενώ το ομοσπονδιακό γερμανικό Σύνταγμα κατοχυρώνει στις διατάξεις του την «ανθρώπινη αξιοπρέπεια», το αντίστοιχο ελληνικό μιλά για «ανθρώπινη αξία», έννοια σαφώς εντονότερη και σε κάθε περίπτωση ευρύτερη της αξιοπρέπειας (η δεύτερη εσωκλείει την πρώτη· το ανάστροφο δεν ισχύει.) Από τις προπαρασκευαστικές μάλιστα εργασίες της Βουλής, προκύπτει ότι δεν προκρίθηκε τυχαία ο όρος «αξία» επί της στενότερης «αξιοπρέπειας».

Η ανθρώπινη αξία ως «γένος» και ως «είδος»

Η ανθρώπινη αξία γίνεται αντιληπτή ως έννοια γένους και ως έννοια είδους.⁶ Ως έννοια γένους, αντανακλά σύνολα τα γενικά υλικά, πνευματικά και κοινωνικά γνωρίσματα του ανθρώπου. Κατ'ουσίαν, η έννοια του ανθρώπου στην πραγματικότητα ταυτίζεται με την κατά δίκαιο έννοια του ανθρώπου. Η ανθρώπινη αξία μάλιστα είναι τρισδιάστατη –σωματική/ πνευματική/ κοινωνική-, ακριβώς διότι ακολουθεί το τρίπτυχο το οποίο χαρακτηρίζει την ανθρώπινη φύση. Αναφορικά με την ανθρώπινη αξία ως έννοια είδους, αυτή ταυτίζεται με την προσωπικότητα, δαλαδή την ανθρώπινη αξία, μεμονωμένα ενός ατόμου.

---

⁵ Βλ. http://www.new-dimension.gr/e107_plugins/content/content.php?content.254 (§ 3)

⁶ Βλ. Δημητρόπουλο, *Γενική Συνταγματική Θεωρία*, σελ.99 § 203

Η καταστατική αρχή ως κατεύθυνση ερμηνείας και ως δικαιοσύνη

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας είναι το «άλφα και το ωμέγα» του δικαϊκού οικοδομήματος. Είναι η αρχή, είναι το τέλος. Επομένως ορίζει και οριοθετεί κατευθυντήριες γραμμές. Πρώτον, επιτάσσει την συμφωνία του περιεχομένου των παραγόμενων από τον κοινό νομοθέτη νόμων με την καταστατική αρχή. Νόμος που πιθανώς δεν συμφωνεί ουσιαστικά με τις επιταγές του Συντάγματος, κρίνεται ως αντισυνταγματικός. Επιπλέον κατευθύνει ΤοΣ μέσω της καταστατικής αρχής τον τρόπο ερμηνείας (ισοσυνταγματικών ή υποσυνταγματικών) κανόνων δικαίου. Τόσο ο κάθε νομικός, όσο και η εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία έχουν υποχρέωση να ερμηνεύουν τους νόμους υπό το πρίσμα της θεμελιώδους αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας.

Ό,τι είναι σύμφωνο με την καταστατική αρχή, είναι (ως ένα βαθμό) κατ'ανάγκη δίκαιο, με την έννοια της δικαιοσύνης. Φυσικά ό,τι την προσβάλλει κ αντιβαίνει σε αυτή (πρέπει να) θεωρείται άδικο. Αυτό προδίδει και την φιλοσοφική διάσταση που έχει η ανθρώπινη αξία, και η οποία είναι σύμφωνη με την γενικότερη επιδίωξη της έννομης τάξης (κατ' επέκταση και της νομικής επιστήμης) να συμφιλιώσει πλήρως το πνεύμα που διέπει τους δικαϊκούς κανόνες με το ιδεώδες της δικαιοσύνης, να ταυτίσει δαλαδή το με την νομική έννοια δίκαιο, με το δίκαιο ως «ιδανικό», την «Ανώτατη αρχή της Δικαιοσύνης». Το ίδιο ισχύει και για άλλα ιδεώδη τα οποία συμπυκνώνει στο περιεχόμενό της η αρχή αυτή, όπως π.χ. συμβαίνει με την ισότητα. Αυτές οι έννοιες βρίσκουν την νομικοφιλοσοφική τους θεμελίωση και πραγμάτωση στην αρχή της ανθρώπινης αξίας.

25Σ §1 εδαφ. Γ'

Η καταστατική αρχή απέκτησε νέο περιεχόμενο μετά την αναθεώρηση του 2001. Σύμφωνα με το αρ. 25 § 1 εδαφ. Γ' : «Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν.» Η διάταξη αυτή έχει πολύ μεγάλο βάρος. Αποτελεί κυριολεκτικά υπέρβαση της διάκρισης δημοσίου-ιδιωτικού δικαίου (και

ταυτόχρονη επικράτηση της ολιστικής-μονιστικής θεώρησης επί της δυαδιστικής). Το Σ καθίσταται τοιούτο τρόπος «υπερδημόσιο». Η αξίωση επομένως του συντακτικού νομοθέτη για σεβασμό της ανθρώπινης αξίας καλύπτει και τον ιδιωτικό κλάδο, αγγίζει και τους ιδιώτες, όχι μόνο το κράτος.

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας αποτελεί ανώτατη δικαιοπολιτική αρχή. Μετά την συνταγματική της κατοχύρωση στο αρθ. 2 §1 του Συντάγματος μόνο νομική ουτοπία δεν μπορεί να θεωρηθεί. Η καταστατική αρχή της ανθρώπινης αξίας αποτελεί νομική πραγματικότητα, και δεν είναι μόνο το άρθρο 2 νομικό της έρεισμα. Τα συνταγματικά άρθρα 4 §§1 και 2, 5 §§ 1 και 2 είναι λίγες μόνο από τις διατάξεις που αναφέρονται στην ανθρώπινη αξία.

Η βαρύτητα της καταστατικής αρχής στην σύγχρονη έννομη τάξη

Το νομικό-πολιτικό-κοινωνικό-πολιτειακό μεγαλείο του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας ως καταστατικής αρχής της έννομης τάξης, γίνεται επιπλέον αισθητό αν ληφθεί υπ' όψιν και το αρ. 110Σ §1, το οποίο συμπεριλαμβάνει το αρ. 2Σ στις μη αναθεωρητές συνταγματικές διατάξεις (μη αναθεωρήσιμη «προς τα πίσω».⁷ Δεν μπορεί δαλαδή να συνταγματοποιηθεί «λιγότερη» πρόνοια για την ανθρώπινη αξία. Αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι η διάταξη δεν μπορεί να αποκτήσει περιεχόμενο σύμφωνο με «περισσότερο» σεβασμό/πρόνοια στην ανθρώπινη αξία.)

Η ενοποίηση της έννομης τάξης άνοιξε μία νέα περίοδο για την νομική επιστήμη. Η αναθεώρηση του 2001 και το αρ. 25 §1 εδ. Γ' όχι μόνο δεν μείωσε την ακτινοβολία της καταστατικής αρχής, αλλά αντίθετα την ενίσχυσε σημαντικά. Ταυτόχρονα ενισχύεται και η ουσία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Αυτές οι (θετικές) ανακατατάξεις υπακούουν με συνέπεια στην άρνηση μιας στατικής έννομης τάξης και στην

---

^{7 7} Βλ. Δημητρόπουλο, *Γενική Συνταγματική Θεωρία*, σελ 17 §28

ενδεδεγμένη μεταβολή της, την όλο και εντεινόμενη δημοκρατικοποίησή της, με σκοπό την εγκαθίδρυση ενός «εξασφαλιστικού» Κοινωνικού⁸ Κράτους Δικαίου, επιτομή του σεβασμού της αξίας στον άνθρωπο.

Βιβλιογραφία/Πηγές :

i. Δημητρόπουλος, «Γενική Συνταγματική Θεωρία»

ii. <http://greeklaws.com>

iii. <http://www.jurisconsultus.gr>

iv. <http://www.new-dimension.gr>

---

⁸ Βλ. Δημητρόπουλο, *Γενική Συνταγματική Θεωρία*, σελ 178 § 343, όπου ορίζει το εξασφαλιστικό κοινωνικό κράτος, ως εκείνο το οποίο, εκτός από ότι εμφανίζει όλα τα γνωρίσματα του «προστατευτικού» κοινωνικού κράτους, εξασφαλίζει επιπλέον «..στους πολίτες τα οικονομικά αγαθά, που είναι απαραίτητα για την ανεμπόδιστη άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου.»